

Damian Kubicki

Chińskie Tajpej w strategicznej grze mocarstw światowych Rzówj i eskalacja napięć w relacjach chińsko-tajwańskich

**Chinese Taipei in the Strategic Game of World Powers. Development
and Escalation of Tensions in Sino-Taiwanese Relations**

Wprowadzenie

Wbrew swoim ograniczonym terytorialnie rozmiarom Tajwan odgrywa kluczową rolę na arenie międzynarodowej, zwłaszcza w aspekcie geopolitycznym oraz gospodarczym. Unikalna historia wyspy ukształtowana przez różnorodne wpływy polityczne i kulturowe sprawia, że tożsamość narodowa Tajwańczyków jest odmienna od innych państw kontynentu azjatyckiego. Zakończenie rządów autorytarnych w Chińskiej Republice rozpoczęło w latach 90. XX w. postępujący proces demokratyzacji wyspy, który uznawany jest za najbardziej znaną przemianę polityczną w regionie. Przekształcenie Tajwanu z dyktatury w rozwijającą się demokrację ukazuje, jak mocno idea autonomii i wolności jest zakorzeniona w społeczeństwie. Wizerunek Tajwanu na arenie międzynarodowej opiera się na jego innowacyjnym charakterze oraz nieustannym postępie technologicznym, wspieranym przez prężnie rozwijającą się gospodarkę. Tożsamość tajwańska będąca efektem połączenia lokalnej tradycji, chińskich wpływów i dziedzictwa kolonialnego ma istotne znaczenie dla kształtowania polityki oraz społeczeństwa wyspy. Tajwan aktywnie dąży do utrzymania swojej suwerenności i tożsamości narodowej w obliczu rosnącej presji ze strony Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL), wpływając tym samym na istotność jego wizerunku w kontekście międzynarodowym.

Celem powstania niniejszego opracowania było przedstawienie złożoności relacji chińsko-tajwańskich, które wpływają na kształtowanie tożsamości narodowej

Tajwańczyków z uwzględnieniem syntetycznego przybliżenia przebiegu dziejów historycznych powyższej wyspy. Autor artykułu podejmuje próbę syntetycznego omówienia napięć w relacjach między Tajwanem a Chińską Republiką Ludową, dokonując analizy historycznej, politycznej i gospodarczej¹. W dążeniu do realizacji założonego celu badawczego przeprowadzona została analiza dostępnej literatury przedmiotu oraz wykorzystano dane dostarczane przez instytucje międzynarodowe. Mylnie rozumiane na Zachodzie ambicje idei i koncepcji politycznej Wielkiego Renesansu Chin, głoszone przez gremium partyjne w Pekinie, zniekształcają podążanie „chińską drogą”, iluzorycznie budując przekonania na temat doktryn Komunistycznej Partii Chin. Gorzko przekonały się o tym Stany Zjednoczone Ameryki, które z własnej niedoskonałości poznawczej wpadły w tzw. pułapkę Tukidydesa² – ostatnimi czasy sprawa Tajwanu okazała się jednym z głównych źródeł sporu. Współcześnie tajwańskie społeczeństwo odchodzi od dualistycznej tożsamości chińsko-tajwańskiej, kształtując swoją własną nową tożsamość narodową na Tajwanie. Warto jednak nadmienić, że w art. 52 Konstytucji ChRL z 1982 r. znajduje się zapis: „Obowiązkiem obywateli Chińskiej Republiki Ludowej jest ochrona zjednoczenia kraju i jedności wszystkich jego narodowości” (The Constitution of the People’s Republic of China 1982, 2018). Zgodnie z tym na narodzie chińskim, a nie tylko na członkach Komunistycznej Partii Chin, spoczywa odpowiedzialność za unifikację Chin. Niepodważalnie przyszłość Tajwanu ściśle związana jest z Państwem Środka i Stanami Zjednoczonymi Ameryki, lecz to od samych Tajwańczyków zależy, jak długo zdołają utrzymać *status quo*. Potencjalny okres napięć między światowymi mocarstwami niekoniecznie musi zakończyć się konfliktem zbrojnym, jak to miało miejsce w przypadku starożytnej historii Sparty oraz Aten. Optymistycznym aspektem jest przykład wcześniejszego starcia Stanów Zjednoczonych Ameryki i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, które zakończyło się pokojowym odebraniem państw satelickich od macierzy i upadkiem ZSRR bez konieczności przelewania krwi.

¹ Niniejszy artykuł został opracowany w okresie końcowym 2023 r., a więc przed zaplanowanymi na styczeń 2024 r. wyborami na Tajwanie.

² W dziedzinie stosunków międzynarodowych termin określa zjawisko rywalizacji między panującym a wschodzącym mocarstwem, które może eskalować do konfliktu z uwagi na obawę przed utratą dominującej pozycji (wręcz hegemoni), mimo braku aspiracji z obu stron do działań militarnych.

1. Zarys historii kolonialnej Tajwanu – synteza

Niezależnie od swoich rozmiarów Tajwan od zawsze stanowił ostatni bastion jednej z sił rywalizujących o panowanie w Chinach. Niewielką wyspę wraz z kilkoma archipelagami zamieszkuje ponad 23,8 mld osób, mimo że na blisko 70% powierzchni rozciągają się pasma górskie (National Statistics Republic of China (Taiwan) [NSRC], 2020). Wielowiekowy, burzliwy ciąg wydarzeń historycznych na Tajwanie wpłynął znacząco na przebieg kształtowania oraz ostateczne określenie nazwy wyspy. W XVI w. podczas wypraw kolonizacyjnych i poszukiwania nowych szlaków handlowych holenderski kupiec żeglujący z portugalskimi marynarzami dokonał zapisu na mapie „Ilha Formosa” (tłum. Piękna Wyspa). Formozę podczas okresu (1368–1644), gdy dynastia Ming sprawowała władzę w Chinach, nazywano „Tungfan” (tłum. Wschodnie Lenno), a chiński admirał w trakcie podróży po kontynencie afrykańskim oraz Azji określał wyspę „Zatoką Trasową”. Alternatywne twierdzenie pochodzenia nazwy wyspy wywodzi się od rdzennych mieszkańców, którzy nazywali ją „Taian” (tłum. obcy). Powyższe określenie odnosiło się do ludów przybywających i osiedlających się na jej terytorium m.in. z pobliskich wysp, prowincji Fujian, kupców czy żeglarzy z różnych zakątków świata (Trojnar, 2015, s. 37–38). Nazwa pod wpływem wielu grup etnicznych z czasem przekształciła się na słowo „Taioan”, jednakże nazewnictwo wymienione przez autora jest jedynie częścią zbioru podawanego przez źródła. Formalnie wyspa swoją nazwę – Tajwan – otrzymała w 1684 r. pod panowaniem dynastii Qing, która przyłączyła obszar Formozy do prowincji Fujian (Trojnar, 2015, s. 38–39).

Tajwan najprawdopodobniej od samego początku (ok. 15 tys. lat temu) zamieszkiwany był przez praludy pochodzenia malejsko-polinezyjskiego, posługujące się językami austronezyjskimi, często zwane „łowcami głów”. Migracje ludów austronezyjskojęzycznych rozciągały się na większość Azji Południowo-Wschodniej, Madagaskar, Tajwan czy Wyspy Wielkanocnej, z których część tubylców emigrowała na tereny dzisiejszej Malezji oraz Filipin (*The Republic of China Yearbook*, 2016, s. 45). W późniejszym okresie europejska kolonizacja w regionie przyczyniła się do napływu ludności z Chin kontynentalnych, w głównej mierze z pobliskiej prowincji Fujian. Zwiększona obecność zachodnich mocarstw w obszarze Azji i Pacyfiku przypadająca na XVII w. doprowadziła do prób skolonizowania wyspy przez Holendrów i Hiszpanów, tworząc na Tajwanie węzeł transportowy ułatwiający poprzez porty handel z Chinami oraz Japonią (Gawlikowski, 2004, s. 166). Niderlandczycy osiedlali się na południowej części Tajwanu, natomiast pozostały obszar nadal należał do rdzennej ludności

zamieszkującej wyspę od wieków. Gromadzenie bogactw przez zachodnie mocarstwa na Tajwanie współwystąpiło z przejściem władzy w Chinach kontynentalnych przez mandzurski ród Qing, który był ostatnią panującą dynastią cesarską w Państwie Środka. Zstępująca dynastia Ming oddała rządy w ręce Mandżurów, ewakuując się na Tajwan po wcześniejszym wypędzeniu z Formozy Holendrów. W 1662 r. kolonizatorów wygnał z wyspy Zheng Chenggong, tworząc na niej własne państewko, które do końca było wierne chińskiej dynastii Ming obalonej przez Mandżurów w powyższym okresie. Nazbyt optymistyczny plan odbudowy oraz utopijna wizja odzyskania władzy w Chinach kontynentalnych przez dynastię Ming nie okazały się trwałe. W 1683 r. panująca mandzurska dynastia Qing w wyniku kolaboracji z Holendrami przejęła kontrolę nad Tajwanem, brutalnie eliminując wszelkie próby oporu ze strony powstańców (Sławiński, 2002, s. 61–62). Brak ochotników wśród Holendrów do osadnictwa na Tajwanie doprowadził do koncentracji uwagi na ludności chińskiej. W większości przypadków na emigrację zdecydowali się przedstawiciele mniejszości etnicznych Hakka i Hoklo, które z trudnością adaptowały się do chińskiej rzeczywistości. Skutkiem tej emigracji jest dominująca do dziś w społeczeństwie przeważająca liczebność osób pochodzenia Hoklo (*The Republic of China Yearbook*, 2016, s. 43–44). Warto nadmienić, że Holendrzy stworzyli swoiste podwaliny nowej cywilizacji, dokonując modernizacji na południu wyspy oraz przeprowadzając reformy społeczno-gospodarcze. Inspirując się kalwińską społecznością religijną, poszerzono działalność świątyni o opiekę społeczną. Dodatkowo gminy kalwińskie zezwalały na działalność handlową oraz tolerowały praktyki lichwiarskie, przyczyniając się do rozwoju systemu finansowego na Tajwanie. System monetarny zapoczątkował proces odchodzenia od rozliczeń transakcji w formie barterowej na rzecz obrotu pieniężnego, znacznie ułatwiając proces wymiany handlowej (Ośrodek Studiów Wschodnich [OSW], 2022). Przyłączenie Formozy do macierzy nie wpłynęło na wzmożone zainteresowanie dynastii Qing wyspą. Względy strategiczne, obawa w przyszłości stworzenia z Tajwanu pirackiej wyspy bądź wykorzystanie jej przez zachodnie mocarstwa do dalszej kolonizacji skłoniło ówczesnie panujący ród w Państwie Środka do zachowania kontroli nad Formozą. Zasadniczą kwestią w ówczesnej sytuacji jest brak uznania Tajwanu przez dynastię mandzurską za integralną część terytorium państwa chińskiego (OSW, 2022). Bagatelizowanie przez dynastię Qing narastających trudności na Formozie w miarę upływu czasu doprowadziło do niestabilnych warunków politycznych na wyspie. Dodatkowo rozległość Mandżurii, zwiększona obecność zachodnich mocarstw w Azji Wschodniej oraz rosnące znaczenie Japonii wpłynęły na szereg ustępstw ze strony cesarskiej dynastii w Państwie Środka.

Traktat nankiński będący rezultatem zakończenia pierwszej wojny opiumowej (1839–1842) pomiędzy Wielką Brytanią a Chinami umożliwił brytyjskim kupcom dostęp do portów chińskich, niegdyś zamkniętych dla zachodnich mocarstw. Następnie w ślad za Brytyjską Kompanią Wschodnioindyjską wyruszyły Stany Zjednoczone Ameryki, które oprócz korzyści związanych z otwarciem chińskich portów rozważały możliwość aneksji Tajwanu, choć Kongres ostatecznie nie zatwierdził tej propozycji (Trojnar, 2015, s. 45–46). Zwieńczeniem drugiej wojny opiumowej było podpisanie traktatu w Tianjin, na mocy którego mocarstwa zachodnie uzyskały nie tylko prawa do eksploatacji dodatkowych portów, ale również przywrócono obrót opium. Ponadto chińskie władze zobowiązano do wypłaty rekompensaty za zniszczone faktorie, a także zezwolono na działalność misyjną, szerząc wiarę chrześcijańską. Podczas wypełniania misji ewangelizacyjnych na Tajwanie powstawało wiele instytucji kościelnych, które wpłynęły na stopniową rozbudowę infrastruktury na wyspie. Oprócz budowy świątyń na Formozie zakładano szpitale w celu leczenia mieszkańców. Przywiązywano ponadto dużą uwagę do kwestii nauczania, czego wyrazem było tworzenie placówek edukacyjnych, wczesne lata XX w. stanowiły inaugurację pierwszego uniwersytetu na Tajwanie (Sławiński, 2001, s. 54–55).

Nie tylko potęgę zachodnie miały ambicje, aby wykorzystać słabości dynastii Qing, ale również państwa regionu, na czele z Japonią, która uzyskała dostęp do chińskich portów, poszerzając swoją strefę wpływów handlowych na obszar Korei. Konflikt chińsko-japoński zaognił się w 1894 r., kiedy Japonia zajęła Półwysep Koreański, następnie ruszając na Chiny kontynentalne. Agresywna polityka zewnętrzna Japonii względem Państwa Środka zakończyła się podpisaniem rok później traktatu pokojowego, zgodnie z którym m.in. Tajwan przyłączono do Cesarstwa Wielkiej Japonii (Trojnar, 2015, s. 50–52). Okres japońskiej dominacji na Formozie można przedstawić w trzech zasadniczych etapach historii wyspy:

- wyjątkowo okrutne lata pacyfikacji pod rządami gubernatorów wojskowych (1895–1919);
- etap rozwoju gospodarczego, inwestycji w infrastrukturę, przeprowadzanie liberalizacji oraz formowanie efektywnej administracji (1919–1936);
- schyłek japońskiej dominacji, militaryzacja, powrót dowództwa wojskowego, zaostrenie reżimu totalitarnego (1936–1945; Sławiński, 2002, s. 142–143).

Warto wspomnieć, że pomimo „japonizacji” społeczeństwa do dziś powyższy okres jest pozytywnie wspominany ze względu na olbrzymi rozwój gospodarczy, jakiego dokonał Tajwan w wyżej wymienionym czasie (Gawlikowski, 2004, s. 165–166). Zanim jednak wyspa formalnie została włączona do Cesarstwa Wielkiej Japonii, ruchy patriotyczne doprowadziły w 1895 r. do utworzenia

Republiki Tajwanu. Chociaż nowo powstała republika upadła po zaledwie pięciu miesiącach, to zapoczątkowała ideę suwerennego i niepodległego Tajwanu. W początkowym okresie sprawowania władzy przez japońskich gubernatorów na Formozie, narastające spory pomiędzy różnymi grupami etnicznymi oraz wyrazy antyjapońskiego oporu doprowadziły do brutalnych pacyfikacji, masowych zatrzymań oraz egzekucji (Trojnar, 2015, s. 52–53). Wprowadzono system kontrolowania wyspy, dzieląc obszar z uwzględnieniem różnych stref aktywności, co miało zapewnić harmonijną współpracę między działaniami wojska a policją. Zgodnie z uchwałą przyjętą przez japoński parlament na Tajwanie gubernator sprawujący władzę zwierzchnią powołał instytucje sądowe z surowym systemem prawnym, ujednociając społeczeństwo tajwańskie. Kluczowym aspektem traktatu japońsko-chińskiego była możliwość zbycia nieruchomości oraz opuszczenie wyspy przez mieszkańców w ciągu 2 lat od początku okupacji. Powyższe działanie miało na celu wyeliminowanie przeciwników odłączenia wyspy od Chin, lecz większość mniejszości etnicznych (ok. 99%) z powodu braku alternatywnego miejsca do osiedlenia pozostała na Tajwanie (Sławiński, 2001, s. 68–69). Japońskie władze w okresie okupacji zerwały wszelkie stosunki z Chinami, nie pozwalając chińskiej administracji na utworzenie ambasady na wyspie. Dodatkowo powstanie Tajwańczyków na Formozie wynikające z rewolucji chińskiej, której zwieńczeniem było proklamowanie Chińskiej Republiki na kontynencie, zostało krwawo stłumione przez japońskie wojsko. W trakcie niepodległościowych działań na terytorium Korei w 1919 r. Tajwańczycy podjęli kolejną próbę uzyskania suwerenności. Dążenie partyzantów do wyzwolenia spotkało się z całkowitą pacyfikacją, kończąc tym samym pierwszy etap japońskiej kolonizacji (Sławiński, 2001, s. 72–73, 76–77).

Po przejęciu kontroli nad wyspą przez Japonię rząd w Tokio aktywował fundusze subwencyjne, które posłużyły do modernizacji Tajwanu. Rozpoczęto rozbudowę infrastruktury transportowej, łącząc południową część wyspy z północną, przystąpiono do eksploatacji surowców mineralnych m.in. węgla oraz ropy naftowej, co przyczyniło się do rozwoju sektorów uprzemysłowionych i intensyfikacji rolnictwa. Reformy społeczno-ekonomiczne umożliwiły utworzenie wielu organizacji społecznych na Tajwanie. Ponadto proces liberalizacji i asymilacji wyspy z Japonią miał doprowadzić w przyszłości do unifikacji wyspy, wskutek czego Tajwan miał stać się integralnym ogniwem cesarstwa, zarówno pod względem gospodarczym, jak i militarnym. Tajwan przeszedł transformację w kierunku demokracji, wprowadzono system trójpodziału władzy i umożliwiono Tajwańczykom zajmowanie stanowisk w jej lokalnych organach, co będzie doniosłe w późniejszym okresie Kuomintangu (KMT, Narodowa Partia Chin). Utworzono instytucje skoncentrowane na profilu kulturowym oraz edukacyjnym,

które obejmowały system szkolnictwa państwowego, a także placówki edukacyjne na poziomie wyższym (Trojnar, 2015, s. 54–55). Sytuacja uległa zmianie podczas konfliktu militarnego japońsko-chińskiego (1937–1945) po opanowaniu przez Japonię uprzednio Korei oraz Mandżurii. Rząd Japonii powierzył władzę nad wyspą gubernatorom wojskowym, którzy przekształcili Tajwan w bazę militarną dostosowaną do przeprowadzania działań wojennych. Obywatele Cesarstwa Wielkiej Japonii, uwzględniając Tajwańczyków, byli zobowiązani do służby narodowej w siłach zbrojnych, co doprowadziło do obecności w armii cesarskiej według szacunków nawet 200 tys. Tajwańczyków. Identyfikując się jako część narodu japońskiego, Tajwańczycy wykazywali podobną brutalność w trakcie okupacji, a dokumenty z tamtego okresu potwierdzają ich uczestnictwo w bezlitosnych pacyfikacjach podczas konfliktu chińsko-japońskiego (OSW, 2022). W czasie wojny między Cesarstwem Wielkiej Japonii a Narodową Republiką Chińską toczącej się na terytorium Chin kontynentalnych życie straciło bądź zostało rannych 25 mln Chińczyków (Wu, 2005). Do zakończenia II wojny światowej Formoza była pod protektoratem Japonii, która została zmuszona do oddania wyspy Chinom kontynentalnym na mocy decyzji aliantów w 1945 r. (Gawlikowski, 2004, s. 166).

2. Ewolucja stosunków między Chińską Republiką Ludową a Tajwanem

Tajwańskie elity lokalne po kapitulacji Japonii ponownie rozważyły proklamację Republiki Tajwańskiej, lecz iluzoryczne przekonanie o postępującej demokracji w Chinach kontynentalnych pod rządami partii Kuomintang oraz pragnienie bezpieczeństwa po ostatnich latach japońskiej tyranii odebrały nadzieję na ogłoszenie niepodległości. Dodatkowym czynnikiem, który przyczynił się do podjęcia powyższej decyzji, był brak strategicznego sojusznika w regionie, gotowego zapewnić Tajwanowi wsparcie w sferze gospodarczej i militarnej (OSW, 2022). Wdrożenie ustaleń z konferencji kairskiej w 1943 r. doprowadziło – po dyskusjach między Rooseveltem, Czang Kaj-szekiem oraz Churchillem – do przekazania Tajwanu pod kontrolę Republiki Chińskiej. Początkowo sieć radiowa Voice of America w audycjach podkreślała przywrócenie wolności i poszanowania jednostki, a wzrost gospodarczy osiągnięty przez Tajwan podczas kolonizacji japońskiej optymistycznie napawał ludność wyspy. Warto nadmienić, że powszechne przekonanie dotyczące sytuacji życia w Chinach kontynentalnych przez mieszkańców Formozy bazowało w przeważającej większości na wyobrażeniach kształtowanych w czasach Chin cesarskich bądź nacjonalistycznej propagandy.

Początkowo nastawienie Tajwańczyków do chińskich żołnierzy było przychylne, upatrując w przedstawicielach kontynentu wyzwolicieli spod japońskiej okupacji, lecz gwałtownie uległo ono zmianie pod wpływem rządów autorytarnych (Lumley, 1976, s. 52–55). Historyczne zapiski wspomnień mieszkańców wyspy z tego okresu podczas pierwszego lądowania narodowych sił zbrojnych odsłoniły rzeczywisty stan rzeczy i ujawniły rozbieżności w relacjach międzyludzkich. Przybyłe chińskie wojska obronne miały na sobie zabrudzone i powycierane mundury, oprócz tego wystąpiły trudności z komunikacją, bowiem Chińczycy słabo posługiwali się mandaryńskim i nie znali lokalnych dialektów (OSW, 2022). Nacjonalistyczna administracja razem z żołnierzami chińskimi okrutnie potraktowała mieszkańców, dopuszczając się szeregu rabunków, pobic czy szeroko rozumianego prześladowania, określając mieszkańców wyspy „kolaborantami Japonii” (Gawlikowski, 2004, s. 166). Tajwańczycy zaś nazywali mieszkańców Chin kontynentalnych „ciemniakami”, naśmiewając się, że nie znają rowerów oraz kranów z wodą, ze względu na znacznie niższy standard życia w Państwie Środka. Wielu badaczy zgodnie twierdzi, że żaden gubernator z Japonii nie był tak znienawidzony przez Tajwańczyków, jak ci, których przysyłała Partia Narodowa z kontynentu (Lumley, 1976, s. 52–55).

Na wyspie chińskie władze ustanowiły biurokrację, rozpowszechniono nepotyzm, doprowadzając do zwolnień wykwalifikowanych pracowników i tworzenia dodatkowych stanowisk dla osób bez specjalistycznych umiejętności. Przejmowanie kontroli nad tajwańskimi lokalnymi przedsiębiorstwami przyczyniło się do niedoborów w artykułach spożywczych, zasobach energetycznych czy podstawowych mediach, co rozwinęło w znacznym stopniu nielegalny rynek (Ślawiński, 2001, s. 91–93). Chaos gospodarczy oraz bezwzględność okupantów przyczyniły się do wystąpienia mieszkańców, którego zapalnikiem było bezlitosne i brutalne pobicie kobiety przyłapanej na nielegalnej sprzedaży wyrobów tytoniowych – otrzymało ono miano „wydarzeń 28 lutego” (Tse-Han, Myers, Wou, 1991, s. 102–103). Dokładnie tego dnia w 1947 r. wybuchł bunt, który został krwawo stłumiony, wskutek czego śmierć poniosło ponad 10 tys. przedstawicieli miejscowych elit. Chińczycy zakazali nawet wspominać o zdarzeniach z bezwzględnej pacyfikacji przez najbliższe 2 lata, dopuszczając się największego barbarzyństwa w ich kulturze, jeśli chodzi o ofiary. Brak wydania ciała zmarłego to jedno z najbardziej nieakceptowalnych zachowań naruszających zwyczaje chińskie, gdyż jeśli ciało nie zostanie należycie pochowane, to naturalnie ulegnie procesowi rozkładu materii. Wszystkie powyższe wydarzenia wpłynęły na wzrost świadomości narodowej, a co za tym idzie – na rosnącą niechęć w stosunku do Państwa Środka (Gawlikowski, 2004, s. 167).

W późniejszym okresie sytuacja uległa jeszcze większej komplikacji, gdy w latach 1947–1949 komuniści w wyniku wojny domowej przejęli władzę w Chinach, a przegrany obóz nacjonalistyczny w obawie o własne życie zmuszony był do ewakuacji (Opper, 2020, s. 170–171). Miejscem, do którego postanowiła wyemigrować strona przegrana, był Tajwan, co stało się kolejnym punktem zapalnym pomiędzy powyższą wyspą a Chińską Republiką Ludową. Według różnych szacunków liczba emigrantów mogła osiągnąć nawet 1,6 mln osób, co w stosunku do 6 mln zamieszkujących wyspę stanowiło dość wysoki procent. Chociaż w Chinach chrześcijanie tworzyli niewielki odsetek społeczeństwa, wielu misjonarzy wraz z nacjonalistycznym rządem Narodowej Partii Chin, który z chińskiego socjalizmu przekształcił się wraz z upływem czasu w ugrupowanie centroprawicowe, opuścili kontynent, udając się na wyspę. Duszpasterze misyjni oprócz bliskich relacji z establishmentem byli zaangażowani w zarządzanie wieloma instytucjami na Tajwanie. Należały do nich wydawnictwa naukowe, szpitale oraz ośrodki edukacyjne, włączając w to uczelnie wyższe, m.in. Uniwersytet Katolicki w Fu Jen (Gawlikowski, 2004, s. 167–168). Ewakuujący się mieszkańcy Państwa Środka zabrali ze sobą coś jeszcze, czego obawiali się mieszkańcy Tajwanu, a mianowicie hiperinflację. Powszechny wzrost cen, który przedostał się na Formozę, sięgał 3400%. Działaniem wdrożonym do walki z inflacją było wprowadzenie nowej jednostki walutowej – nowego tajwańskiego dolara (TWD), który zastąpił poprzednią wersję tajwańskiego dolara (TWN). Stosunek wymiany dla waluty ustalono na poziomie aż 1:40 000 (Trojnar, 2015, s. 238–239). Podniesienie stóp procentowych wraz z zaostrzeniem polityki wpłynęły na redukcję inflacji do 66% w 1950 r., aby 3 lata później poziom wzrostu cen wyniósł już zaledwie 9%. Oddziaływanie na rynek przez politykę monetarną – zwiększenie stóp procentowych oraz rezerwy drogocennych kruszców wywiezionych z kontynentu – przyczyniło się do wzmocnienia systemu finansowego, nad którym pieczę sprawował Bank Tajwanu (Trojnar, 2015, s. 239). Wyspa z biegiem lat stała się azylem dla zbiegów oraz osób prześladowanych przez władze komunistyczne w Chińskiej Republice Ludowej. Wiele mniejszości narodowych pomimo dzielenia wspólnie dość ciężkiego losu postanowiło nie asymilować się, zawierając związki małżeńskie wyłącznie w swoich grupach kulturowych. Do pracy zatrudniano osoby z rodzimej mniejszości oraz przekazywano przedsiębiorstwa osobom wywodzącym się z tej samej grupy społecznej. Podczas ewakuacji zwolenników demokracji z Państwa Środka wywiezionych zostało wiele istotnych symboli oraz chińskich zbiorów naukowych. W 1947 r. na Tajwanie postanowiono zorganizować organy władzy, przeprowadzając powszechne głosowanie oraz uchwalając parlament wraz z urzędem prezydenta (Gawlikowski, 2004, s. 168).

Pierwszy poważny problem dotyczący statusu Tajwanu pojawił się w 1949 r., kiedy Mao Zedong proklamował powstanie Chińskiej Republiki Ludowej (Xiaoping, 2012, s. 316). Stany Zjednoczone Ameryki nie uznały komunistycznego rządu w Pekinie, uznając jednocześnie rząd demokratyczny w Tajpej, który stał się stolicą Tajwanu. Na tę decyzję bez wątpienia miała wpływ chęć odwetu na komunistycznych działaczach partyjnych z powodu jawnego wsparcia północnej strony konfliktu koreańskiego. Działanie Amerykanów w powyższym czasie często określane jest mianem „parasola bezpieczeństwa”, gdyż to właśnie Stany Zjednoczone Ameryki przeniosły część swoich sił zbrojnych do Tajwanu, budując nawet bazy lotnicze, aby zapewnić bezpieczeństwo mieszkańcom zbuntowanej prowincji. Postawie Waszyngtonu wielokrotnie sprzeciwiał się Związek Radziecki, zachęcając Amerykanów do uznania rządu w Pekinie, kontrolującego prawie cały obszar kraju. Dzięki amerykańskiemu poparciu Tajpej Chińska Republika przynależała m.in. do takich organizacji jak Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych (RB ONZ), Bank Światowy, Międzynarodowy Fundusz Walutowy czy Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury (UNESCO). Republika Chińska jeszcze w 1967 r. była uznawana na arenie międzynarodowej aż przez 68 krajów, natomiast Chińska Republika Ludowa – wyłącznie przez 45 państw. W krajach sympatyzujących z Chinami zwykle panował ustrój komunistyczny, skąd wynikało poparcie dla władz w Pekinie. Stosunki pomiędzy stronami były do tego stopnia napięte, że od 1949 r. wprowadzono surowy zakaz kontaktów przez obie strony (Gawlikowski, 2004, s. 169). Republika Chińska aż do końca zimnej wojny uzależniona była politycznie od woli Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz w mniejszym stopniu – Japonii. W latach 1951–1964 Amerykanie postanowili odpowiedzieć na prośbę Tajwanu, wysyłając na wyspę specjalistów z różnych dziedzin w celu niesienia pomocy w zarządzaniu Chińską Republiką. Stany Zjednoczone Ameryki w powyższym okresie udzieliły ponadto pomocy gospodarczej, rzeczowej, finansowej oraz wojskowej na łączną kwotę ponad 1,5 mld dolarów, która w wyżej wymienionym okresie była największą pomocą, jaką udzieliły Stany Zjednoczone Ameryki w swojej historii (Taylor, 2009, s. 484). Zakończenie zimnej wojny doprowadziło Tajwan do podjęcia działań mających na celu poszerzenie listy partnerów, dywersyfikując kanały dostaw, aby nie uzależniać się od Ameryki. Lata 50. i 60. XX w. były bardzo intratne gospodarczo dla Tajpej, gdyż z powodu wybuchu wojny w Wietnamie Chińska Republika wyłącznie w 1965 r. podpisała ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki kontrakty o wartości 130 mln dolarów na różnego rodzaju dostawy (Trojnar, 2015, s. 241). Wraz z końcem konfliktu militarnego w Wietnamie, Amerykanie zakończyli program pomocowy dla Tajwanu. Koniec

tego strategicznego wsparcia zbiegł się w czasie z zakończeniem linii kredytowej udzielanej Tajpej przez Japonię, co zaowocowało wzmożeniem inwestycyjnym powyższych krajów. Zarówno inwestorom amerykańskim, jak i japońskim zapewniono preferencyjne warunki w specjalnych strefach ekonomicznych, co w połączeniu z subsydiowaniem przez władze miało pozwolić na stopniowe uniezależnianie się gospodarcze Tajwanu. Dogodne warunki inwestycyjne przyciągały ponadto kapitał z Chin, który z przyczyn politycznych musiał być inwestowany pod przykrywką różnych krajów czy specjalnych regionów administracyjnych. Tajwańskie produkty żywnościowe, zabawki czy obuwie zalały rynek amerykański, japoński oraz europejski. Inwestycje ze Stanów Zjednoczonych Ameryki polegały w głównej mierze na lokowaniu kapitału w przedsiębiorstwach, które zajmowały się tworzeniem nowoczesnych technologii, elektroniki, produktów plastikowych i chemicznych. Japońskie inwestycje w większym stopniu były wszechstronne, charakteryzując się rozmieszczaniem przedsiębiorstw z zakresu transportu, produkcji odzieżowej czy przetwórstwa (Trojnar, 2015, s. 241–244).

Obecny status Tajwanu w głównej mierze ukształtowały lata 70. XX w. W latach 1971–1972 Stany Zjednoczone Ameryki postanowiły uznać rząd w Pekinie, pozwalając tym samym, by przedstawiciele Państwa Środka zajęli miejsca niegdyś należące do reprezentantów Tajwanu. Niepodległość Chińskiej Republiki ponownie została podważona 28 lutego 1972 r. w Szanghaju, gdzie podczas wizyty prezydent Stanów Zjednoczonych Ameryki Richard Nixon poświadczył deklarację wystosowaną przez partię komunistyczną (Seitz, 2008, s. 185). Dokument podpisany przez Nixona opisywał Tajwan jako przysłowiową kość niezgody pomiędzy Chinami i Stanami Zjednoczonymi Ameryki. Ponadto określał jednoznaczne poparcie komunistycznych władz i uznawał włączenie Tajwanu do Chińskiej Republiki Ludowej. Dokument stanowczo opisywał Tajwan oraz jego unifikację jako wewnętrzną sprawę Chin, w którą inne państwa nie powinny ingerować. Poruszał ponadto kwestie stacjonowania wojsk amerykańskich. Według powyższej deklaracji amerykańskie siły zbrojne powinny zostać jak najszybciej wycofane z Chińskiej Republiki. Kolejnym krokiem prochińskiej polityki Amerykanów było zerwanie stosunków dyplomatycznych z Tajpej na rzecz nawiązania kontaktów z Pekinem w 1979 r. Dokładnie rok wcześniej – 16 grudnia – Stany Zjednoczone Ameryki ogłosiły, że wraz z początkiem 1979 r. uznają wyłącznie jeden rząd chiński, którego siedziba ma miejsce w Pekinie. W wyniku powyższych wydarzeń stosunki z Tajwanem przeszły na płaszczyznę mniej oficjalną, którą regulował Tajwan Relations Act (przyjęty przez Kongres w marcu 1979 r.). Ustawa o stosunkach z Tajwanem miała dużo większą moc prawną, opisując pokojowe rozstrzygnięcie spraw Chińskiej Republiki. Dokument zawierał zapis, zgodnie

z którym Stany Zjednoczone Ameryki zobowiązują się podtrzymać gotowość do odparcia jakichkolwiek form przymusu oraz dostarczać niezbędnych militariów w sytuacji niedopełnienia zasady pokojowego rozwiązania spraw (Gawlikowski, 2004, s. 171). Wszystkie powyższe dokumenty zostały tak skonstruowane, aby utrzymać w niepewności obie strony konfliktu, co było dość przemyślanym posunięciem ze strony amerykańskiej. Od momentu podpisania powyższych deklaracji Tajwan w praktyce stał się kartą przetargową w stosunkach z Chinami, ponieważ wielokrotnie, gdy Stany Zjednoczone Ameryki chciały wpłynąć na decyzje Pekinu, zwiększały swoje poparcie dla Tajpej, jednocześnie utrzymując olbrzymi wpływ na politykę wyspy. W dniu 17 sierpnia 1982 r. Amerykanie i Chińczycy wydali wspólny komunikat, w którym deklarowali, że szanują suwerenność Chin i nie zamierzają ingerować w wewnętrzne sprawy państwa dotyczące polityki zjednoczenia ChRL (Office of the Historian, b.d.). Dokumenty zatwierdzone przez stronę amerykańską nie wpłynęły na ograniczenie dostaw sprzętu militarnego do Chińskiej Republiki. W późniejszym okresie, wraz z rosnącą siłą gospodarczą i ambicjami politycznymi, Waszyngton postanowił zerwać stosunki gospodarcze z Chinami kontynentalnymi, powodując ocieplenie relacji z Tajwanem. Sytuacja uległa kolejnej zmianie za prezydentury Billa Clintona realizującego politykę angażowania Państwa Środka. Nowa polityka w stosunku do Chińskiej Republiki Ludowej odbiła się po raz kolejny na relacjach z Tajwanem. Clinton otwarcie przyznawał, że Ameryka prowadzi politykę „trzech nie”. Powyższe stanowisko władz amerykańskich miało polegać na niepopieraniu niepodległości Tajwanu, sprzeciwianiu się koncepcji dwojga Chin oraz niepopieraniu członkostwa Tajwanu w organizacjach międzynarodowych. Wpływ na wypowiedź Clintona bez wątpienia miała coraz bardziej odważna polityka prezydenta Tajwanu, który głosił niepodległość wyspy, odbywając w międzyczasie podróż do Stanów Zjednoczonych Ameryki. W późniejszym okresie prezydent Lee Teng-huia podczas ubiegania się o reelekcję w swoim spocie telewizyjnym ukazał bomby oraz rakiety spadające na bezbronnych mieszkańców Tajwanu, głosząc hasła o inwazji z kontynentu (Trojnar, 2015, s. 127–128). Ostra kampania wyborcza z 1996 r. Lee Teng-huia spotkała się ze zdecydowaną reakcją władz komunistycznych, które rozpoczęły „ćwiczebny ostrzał” pobliskich morskich terenów Chińskiej Republiki. Sytuacja stała się na tyle napięta, że Stany Zjednoczone Ameryki postanowiły wysłać dwa lotniskowce do Cieśniny Tajwańskiej. Administracja amerykańska podczas prywatnych rozmów z przedstawicielami Tajwanu dosadnie poinformowała, że podczas kolejnej próby prowokacji lub wyraźnego zmierzania do niepodległości może zareagować zupełnie odmiennie (Gawlikowski, 2004, s. 170–172). Strona chińska otrzymała zaś dość jednoznaczny komunikat mówiący, że jakakolwiek

próba narzucenia Tajwanowi siłą dowolnych rozwiązań może spotkać się ze zdecydowaną reakcją Waszyngtonu.

3. Zmagania mające na celu unifikację państwa chińskiego

Chińska Republika Ludowa postanowiła wyjść naprzeciw oczekiwaniom świata i już z początkiem 1979 r., czyli pierwszego dnia nawiązania stosunków dyplomatycznych, złożyła propozycję Tajwanowi zjednoczenia ojczyzny. Jako gest dobrej woli Chiny wysunęły sugestię przywrócenia komunikacji i transportu pomiędzy Państwem Środka a wyspą. Propozycja Chin kontynentalnych stała się kolejnym punktem zapalnym, gdyż strony nie mogły dojść do porozumienia, co do zasad wdrożenia tych zamierzeń. Komunistyczne władze postanowiły również złożyć propozycję Tajpej „wymiany w czterech sferach”, którymi miały być: nauka, kultura, sport oraz technologia. Chiny ponowiły próby pokojowego zjednoczenia, składając propozycję podjęcia rozmów pomiędzy władzami w Pekinie a Tajwanem. Sprytny zabieg dyplomatyczny – określający przedstawicieli Tajwanu władzami teje wyspy – pozwolił uniknąć kwestii nieuznawania struktur organizacyjnych. Deng Xiaoping podczas konstruowania polityki „jedno państwo, dwa systemy” tworzył ją z myślą o Tajwanie. Pierwotnie Chińska Republika w ramach powyższej zasady miała zachować swój ustrój polityczny, szeroki zakres autonomii, a rządy mieli sprawować wyłącznie Tajwańczycy, zachowując zarazem swoją armię. Ponadto komunistyczne gremium partyjne ze swojej strony zadeklarowało, aby zachęcić Tajwan do pokojowego zjednoczenia, m.in. niewysyłanie na wyspę Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej, przyznanie stanowiska wiceprezydenta zjednoczonego kraju oraz wielu posad kierowniczych, a nawet zaproszenie do otwartej debaty na temat zmiany nazwy państwa na „bardziej demokratyczną” (Gawlikowski, 2004, s. 174–175).

Dowodem na spełnianie obietnic przez komunistyczne władze miał być przykład specjalnych regionów administracyjnych Hongkongu oraz Makau. Z biegiem lat obie strony stopniowo odchodziły od koncepcji militarnego wyzwolenia na rzecz pokojowego rozwiązania sporu. Przełomowym okresem w historii Tajwanu był czas prezydentury Chiang Ching-kuo (syna Czang Kaj-szeka). Polityka prezydenta Ching-kuo polegała na odejściu od koncepcji zbrojnego ataku na Chiny na rzecz obrony wyspy (Gawlikowski, 2004, s. 246–247). Następną propozycją zmian polegała na pobudzeniu zaufania miejscowej ludności i powierzenia jej sprawowania istotnych urzędów, gdyż dotychczas mogli je piastować w Tajwanie jedynie przybysze z Państwa Środka (wykluczając lokalną administrację).

Prezydent Chińskiej Republiki popierał ponadto koncepcję pokojowego rozwiązania impasu poprzez systematyczne pozyskiwanie poparcia Chin kontynentalnych. Głęboko wierzył, że gdy Chińczycy zobaczą wysoki poziom życia mieszkańców Tajwanu, zechcą i oni żyć w podobnych warunkach, co będzie dobitnym dowodem wyższości doktryny trzech zasad ludowych Sun Jat-sena, na których opierał się system gospodarczy Państwa Środka. Kolejną propozycją prezydenta Ching-kuo było wprowadzenie moralnej odnowy i zasad „czystej demokracji”. Sprawując rządy w latach 1978–1988, postanowił on w ramach idei „czystej demokracji” zalegalizować działania opozycji, rozszerzyć prawo wyborcze, podejmując walkę z dyktaturą panującą na wyspie (Gawlikowski, 2004, s. 176–177, 246–247).

W 1995 r. prezydent Chin Jiang Zemin podjął kolejną próbę pojednania z władzami Tajwanu, proponując na samym początku ustanowienie łączności pocztowej, komunikacji lotniczej i morskiej oraz podpisanie specjalnych porozumień „nierządowych” w ramach gwarancji praw przedsiębiorców. Nierozwiązana kwestia Tajwanu była tak istotna dla władz w Pekinie, że postanowiono wpisać problem Tajwanu do „białej księgi”, podkreślając zarazem, że głównym fundamentem podjęcia prób negocjacji będzie jedynie uznanie polityki jednych Chin przez Republikę Chińską. Polityka Tajwanu od lat 50. do końca XX w. uległa radykalnej zmianie. Na początku powyższego okresu Tajwan za cel stawiał sobie odzyskanie władzy „na kontynencie”. Jednakże w miarę upływu czasu, zwłaszcza pod koniec lat 90., wraz z rosnącą potęgą Chin ówczesna strategia została zrewidowana na rzecz polityki powściągliwości i hamowania lub – ujmując politykę Tajpej bardziej dosadnie – „zyskiwania na czasie”. Niestety Tajwan w rzeczywistości nie mógł prowadzić innej polityki, gdyż Stany Zjednoczone Ameryki nieustannie ostrzegały wyspę przed eskalacją konfliktu, a rosnący w siłę chiński smok ani na chwilę nie przestał śnić o powrocie wyspy do struktur państwowych. Z biegiem lat, mimo rosnącej izolacji Tajwanu, władze podjęły szereg działań, dążąc do rozwoju infrastruktury, m.in. budowy elektrowni atomowych. Wzrost inwestycji oraz rozwój infrastruktury spowodował, że Chińska Republika stała się lokalną potęgą innowacyjną zaopatrującą kraje Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (Association of South-East Asian Nations, ASEAN)³ w nowoczesne

³ Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) – organizacja międzyrządowa założona w 1967 r., dążąca do dynamizacji wzrostu gospodarczego państw regionu, podejmująca współpracę polityczną i gospodarczą. Oprócz aspektów ekonomicznych stowarzyszenie współdziała w celu utrzymania stabilności i promowania pokoju regionalnego. Obecnie organizacja zrzesza 10 krajów Azji Południowo-Wschodniej, którymi są: Indonezja, Filipiny, Tajlandia, Malesja, Brunei Darussalam, Wietnam, Kambodża, Laos, Birma oraz Singapur (Association of Southeast Asian Nations, b.d.).

technologie. Tajwańskie przedsiębiorstwa wraz z postępującym rozwojem coraz częściej decydowały się na podpisywanie współpracy z komunistami, przenosząc część produkcji do specjalnie stworzonych stref ekonomicznych. Administracja Chińskiej Republiki niechętnie podchodziła do procesu wzrostu inwestycji na kontynencie, przez co uważana była za krótkowzroczną (Trojnar, 2015, s. 249).

4. Od autorytaryzmu po demokratyzację Tajwanu

Choć zarys niepodległego demokratycznego państwa zaczął kształtować się już wcześniej, to lata 80. na Tajwanie uchodzą za czas wzmocnionych ruchów niepodległościowych. W 1984 r. powołano pierwszą partię przeciwstawiającą się ówczesnej władzy sprawowanej przez partię polityczną Kuomintang (KMT) – Demokratyczną Partię Postępu (DPP). Założenie partii opozycyjnej zbiegło się w czasie z naciskiem wywieranym przez Stany Zjednoczone Ameryki na demokratyzację Formozy oraz w późniejszym okresie ze śmiercią Ching-kuo (prezydenta i jednocześnie przedstawiciela KMT) w 1988 r. Z początkiem lat 90. Li Teng-huej, przejmując funkcję prezydenta, zakończył stan wyjątkowy panujący od ewakuacji Narodowej Partii Chin na wyspę. Decydującym wydarzeniem formującym proces demokratyzacji na Tajwanie były wybory w 1992 r. do Yuana Legislacyjnego (jednoizbowy organ), który sprawuje do dziś władzę ustawodawczą na wyspie. Pomimo że wybory kolejny raz wygrała partia Kuomintang, zmieniając swoje określenie z „rewolucyjnej” na „demokratyczną”, to nowelizacja prawa doprowadziła do utworzenia partii opozycyjnych, z których najbardziej znaczącą była centroprawicowa DPP (Sławiński, 2002, s. 152). W ramach prowadzonej przez prezydenta Teng-huia polityki położono nacisk na polityczną niezależność od władz komunistycznych w Chińskiej Republice Ludowej, szerząc suwerenność oraz argumentując równość podczas prowadzenia dwustronnych negocjacji między Chińską Republiką a Państwem Środka. Odmienne poglądy Teng-huia co do unifikacji Chin przyczyniły się do podziałów w partii narodowej KMT, które wykorzystała Demokratyczna Partia Postępu w 2000 r., przejmując władzę na Tajwanie. Ugrupowanie DPP kierowało się zbliżonymi poglądami proniepodległościowymi do poprzedniego prezydenta, jednakże tajwańskie władze, upatrując możliwości rozwoju gospodarczego, zwiększyły kontakty handlowe z Chińską Republiką Ludową. Największe przedsiębiorstwa z Tajwanu nie tylko zaczęły inwestować w Chinach kontynentalnych poprzez podmioty powiązane z innymi regionami Azji, lecz również bezpośrednio w Specjalnych Strefach Ekonomicznych. Nowoczesne technologie Tajwanu oraz spowolnienie gospodarcze

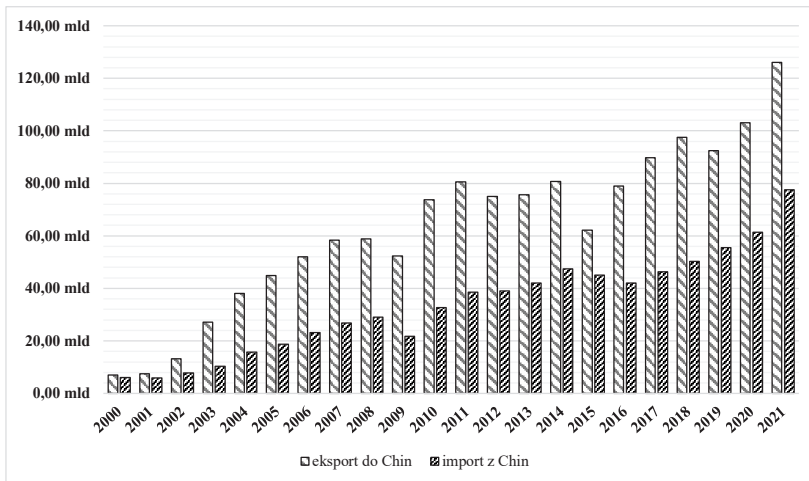
w Stanach Zjednoczonych Ameryki przypadające na 2001 r. (m.in. z powodu ataków terrorystycznych) przyczyniły się do obustronnych korzyści z wymiany handlowej i przepływu kapitału.

Rosnąca współpraca gospodarcza między Tajwanem i Chinami kontynentalnymi pogłębiła się wraz z przywróceniem do władzy w 2008 r. partii KMT. Prezydent z ramienia partii narodowej KMT Ma Ying-jeou, będący zwolennikiem zbliżenia się do Państwa Środka i dialogu z Komunistyczną Partią Chin (KPCh), zawarł w czasie swojej kadencji ponad 20 porozumień dotyczących współpracy gospodarczej pomiędzy Tajwanem a ChRL (Góralczyk, 2017, s. 291). Spadek obrotów handlowych ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki, które borykały się z kryzysem finansowym wywołanym na rynku kredytowym, oraz podpisanie w 2010 r. porozumienia ramowego o bezpośredniej komunikacji (Economic Cooperation Framework Agreement, ECFA) przyczyniły się do wzajemnego coraz silniejszego skorelowania gospodarek. Porozumienie to miało stopniowo tworzyć strefę wolnego handlu między kontynentem a wyspą, jednocześnie scalając z biegiem lat obydwie gospodarki. Reelekcja Ma Ying-jeou w 2012 r. oraz większość w rządzie zostały pozytywnie odebrane przez komunistyczne władze w ChRL. Natomiast agencje prasowe zamieszczały w gazetach informacje o przychylności Tajwańczyków do dalszej współpracy gospodarczej i rozwoju dwustronnych relacji (Gacek, Trojnar, 2013 s. 31). Porozumienia ekonomiczne (ECFA) podpisywane pomiędzy Pekinem a Tajpej, które początkowo dotyczyły wymiany handlowej i inwestycji w sektorach gospodarczych, z czasem przeniesiono na obszary bardziej kluczowe (newralgiczne) dla Tajwanu, m.in. na system finansowy czy oświatę. Próby rozszerzenia współpracy z KPCh spotkały się ze sprzeciwem mieszkańców Tajwanu, oddalając jednocześnie partię Kuomintang od kontynuowania rządów w Chińskim Tajpej (Góralczyk, 2017, s. 292).

Przeprowadzając syntetyczną analizę handlu pomiędzy Chinami kontynentalnymi a Chińskim Tajpej w latach 2000–2021, zauważalna jest dwustronna tendencja wzrostowa w zakresie wymiany handlowej (wykres 1), przekładając się na coraz większy udział w całkowitej strukturze handlu (wykres 2). W 2000 r. wartość eksportu do Chin z Tajwanu osiągnęła wartość 6,96 mld dolarów, co stanowiło 4,20% całkowitego eksportu Formozy, by w 2021 r. zanotować wzrost do niemal 126 mld dolarów, odpowiadający za 22% eksportu tajwańskiego. Import z Państwa Środka w analogicznym okresie wzrósł z 6,11 mld dolarów, co było równoznaczne z 4,38% całego eksportu chińskiego, do 77,6 mld dolarów, stanowiąc ponad 26% eksportu z Państwa Środka. Średniookresowe tempo wzrostu eksportu z Chin kontynentalnych do Chińskiego Tajpej oscyloowało wokół 14,28%, gdy w tym samym czasie import dóbr i usług do Państwa Środka

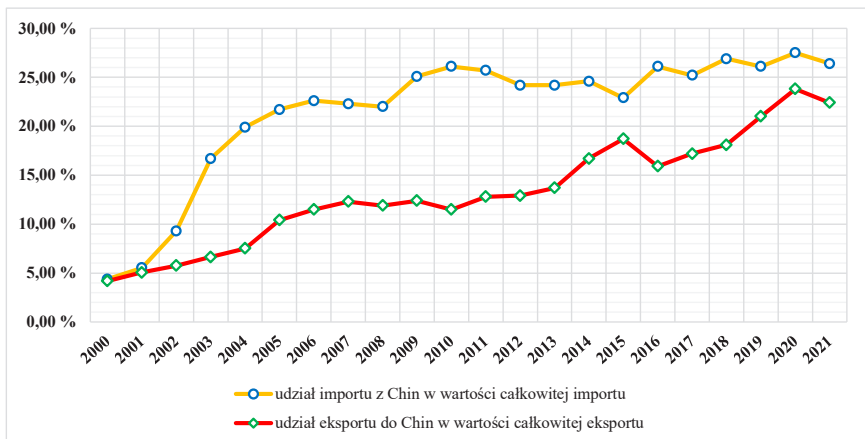
z Tajwanu rósł w tempie 17,6%. Warto nadmienić, że powyższa zależność bez czynnego udziału społeczeństwa tajwańskiego w polityce Chińskiego Tajpej mogłaby ulec znacznemu pogłębieniu. W 2012 r. PKB Chińskiej Republiki wyniosło 495,6 mld dolarów, dla porównania Polskie PKB kształtowało się w tamtym czasie na poziomie 495,2 mld dolarów (Trading Economics, b.d.; The World Bank, b.d.). Niesamowite wyniki gospodarcze, jakie osiągnęła wyspa już w 2012 r., plasowały ją w trzeciej dziesiątce państw świata pod względem wielkości gospodarki, co jest nie lada wyczynem, biorąc pod uwagę napotkane perturbacje historyczne oraz wiele wewnętrznych czynników ograniczających jej rozwój (Trojnar, 2015, s. 253). W ciągu zaledwie dekady (od 2013 r.) Chińska Republika Ludowa stała się największym partnerem handlowym Tajwanu, niewątpliwie uzależniając wyspę od stosunków handlowych. Dwustronne relacje nie tylko doprowadziły do poprawy sytuacji gospodarczej, lecz również zwiększyły migrację ludności między kontynentem a wyspą, wpływając tym samym na rozwój turystyki oraz wymiany kulturowej. W 2013 r. udział handlu z Chinami stanowił 13,7% całkowitego obrotu Tajwanu, utrzymując w dalszych latach tendencję wzrostową z okresami obniżającymi wartość wymiany. Gwałtowny spadek handlu pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Tajwanem w 2015 r. był wywołany przez tzw. rewolucję słonecznikową, w związku z postępującym uzależnieniem gospodarki od Państwa Środka. Celem protestów było zniesienie pakietu handlowego zawartego pomiędzy rządzącą partią Kuomintang a Komunistyczną Partią Chin, która otwierała znacznie rynek tajwański (obszary newralgiczne) na chińskie inwestycje, a także kwestie polityczne na Tajwanie. W 2016 r. wybór kandydatki na prezydenta proniepodległościowej Tsai Ing-wen z Demokratycznej Partii Postępu zwiększyło ostrożność przy podejmowaniu decyzji odnoszących się do dalszego pogłębiania współpracy gospodarczej pomiędzy Chinami a Tajwanem. Spowolnienie wymiany handlowej w 2019 r. i wycofanie części kapitału tajwańskiego z Chińskiej Republiki Ludowej było spowodowane narastającym napięciem handlowym między Stanami Zjednoczonymi Ameryki a Państwem Środka. Analizę danych zaprezentowaną na wykresach 1 oraz 2 kończą lata 2020–2021, które są unikalne i charakteryzują się trudnościami gospodarczymi wywołanymi chińską strategią „zerowej tolerancji” wobec COVID-19 oraz nasilającymi się napięciami zarówno politycznymi, jak i militarnymi.

Wykres 1. Wymiana handlowa między Chińskim Tajpej a Chińską Republiką Ludową w latach 2000–2021 (w mld dolarów)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: The Observatory of Economic Complexity, b.d.

Wykres 2. Udział wymiany handlowej pomiędzy Chińską Republiką Ludową a Tajwanem w odniesieniu do całkowitej wartości eksportu i importu analizowanych państw w latach 2000–2021 (w proc.)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: The Observatory of Economic Complexity, b.d.

Podjęwszy próbę nakreślenia znaczenia tajwańskiej gospodarki zarówno w relacjach międzynarodowych, jak i w stosunku do chińskiej gospodarki, nie sposób pominąć struktury sektorów tworzących wartość PKB w Republice Chińskiej. Zwierzchnictwo do 1945 r. Cesarstwa Wielkiej Japonii nad Tajwanem przyczyniło się do transformacji i uprzemysłowienia wyspy poprzez pomoc finansową japońskiego rządu w industrializacji. Przejęcie władzy na Tajwanie przez partię

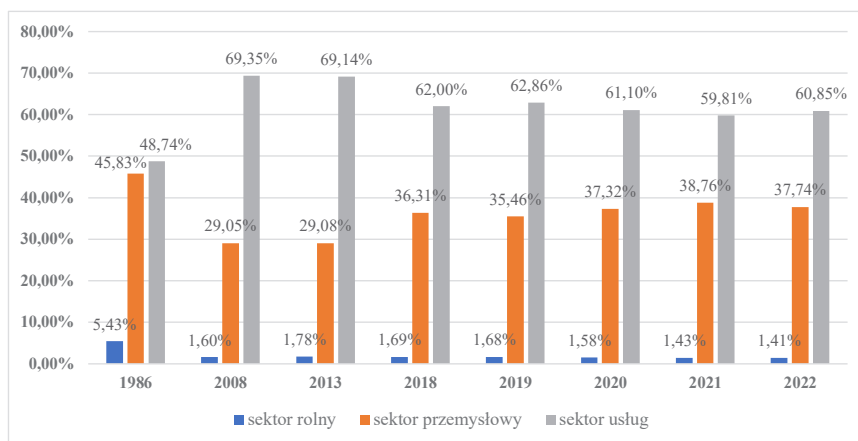
Kuomintang w połączeniu z planowaniem gospodarczym, normowaniem cen, nepotyzmem, korupcją, a dodatkowo wystąpieniem hiperinflacji spowolniło znacząco gospodarkę. Kluczową w ówczesnym momencie okazała się pomoc Stanów Zjednoczonych Ameryki w postaci wsparcia finansowego, gospodarczego i militarnego. W późniejszym okresie zaangażowanie Amerykanów w wojnę na Półwyspie Indochińskim (Wietnam), która wiązała się z zapotrzebowaniem armii, poprawiła znacznie koniunkturę gospodarczą. Napływ amerykańskich i japońskich inwestycji na wyspę kierowany do specjalnych stref gospodarczych przyczynił się do dynamizacji produkcji dla rynków zagranicznych. W celu skutecznego zredukowania poziomu uzależnienia od importu towarów, Tajwan rozpoczął subsydiowanie przedsiębiorstw nastawionych na przemysł lekki oraz produkcję artykułów żywnościowych na terytorium wyspy, częściowo uniezależniając się od zagranicznych dostawców. Wybuch kryzysów energetycznych uświadomił władzom, jak istotną kwestią dla dalszego rozwoju Tajwanu są inwestycje w badania i najnowszą technologię, poszukując alternatywnych źródeł energii oraz unowocześniając gospodarkę. Druga połowa lat 80. XX w. zakończyła okres rządów dyktatury, rozpoczynając tym samym kształtowanie się liberalnej polityki (utworzenie opozycji DPP). Zaniedbywanie lokalnych przedsiębiorstw przez władze wymusiło na nich poszukiwanie alternatywnych źródeł finansowania, które upatrywano w kapitale zewnętrznym. Powyższa sytuacja przyczyniła się do upadku większości przedsiębiorstw państwowych, ograniczając znacząco ich udział w ogólnej produkcji. W 1986 r. wielkość sektora usługowego była porównywalna do sektora drugiego, ale już w tamtym okresie, w odróżnieniu od kontynentu, w strukturze gospodarczej Tajwanu dominował sektor usług, choć nieznacznie, w stosunku do przemysłu (Trojnar, 2015, s. 238–245). Warto nadmienić, że w powyższym okresie powstało jedno z najistotniejszych przedsiębiorstw na globie, będące kluczowym dla rozwoju i modernizacji gospodarek światowych, a produkty tej firmy używane są m.in. przy produkcji F-16⁴ czy F-35⁵, o czym autor wspomni w dalszej części artykułu. Początek XXI w. wiąże

⁴ Amerykański myśliwiec jednomiejscowy, zaprojektowany i przeznaczony do misji bojowych dla Sił Powietrznych Stanów Zjednoczonych (USAF). Najnowszej generacji samoloty myśliwskie F-16 osiągają prędkość 2 Machów (2450 km/h). Myśliwce, oprócz Amerykanów, posiada 25 państw koalicji: członkowie Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, ale również m.in. Korea Południowa, Izrael czy Tajwan (Air Combat Command Public Affairs, 2022).

⁵ Specjalistyczny myśliwiec wielozadaniowy piątej generacji (najnowszej w misjach bojowych). Opracowany podczas realizacji wielonarodowego programu „Wspólny Myśliwiec Uderzeniowy”, finansowanego w głównej mierze przez Stany Zjednoczone Ameryki, lecz także przez kraje sojusznice. Zaawansowane technologicznie myśliwce posiadają oprócz Amerykanów nieliczne państwa na globie, m.in. Wielka Brytania, Japonia, Australia czy Korea Południowa (Lockheed Martin, 2023).

się z tendencją spadkową produkcji przemysłowej na korzyść sektora trzeciego, którego udział w strukturze gospodarczej stanowił ponad 60%, co charakteryzuje kraje wysoko rozwinięte. Natomiast rolnictwo stanowiło marginalny udział, lecz zastosowanie nowoczesnych metod intensyfikacji plonów wpłynęło na wzrost wydajności płodów rolnych. Z danych przedstawionych na wykresie 3 można zauważyć, że w latach drugiej i z początkiem trzeciej dekady XXI w. wielkość sektora usługowego nieznacznie się zmniejsza na rzecz przemysłu, co wiąże się w kwestii Tajwanu z bliskimi powiązaniem powyższych sektorów. Chińskie Tajpej, określane mianem centrum innowacji technologicznych, specjalizuje się w produkcji półprzewodników oraz maszyn i urządzeń elektronicznych. Tajwańskie przedsiębiorstwa jednocześnie wykorzystują potencjał do rozwoju usług cyfrowych, m.in. usług w handlu elektronicznym (*e-commerce*) czy analizie danych. Ponadto stale zmieniająca się rzeczywistość nakłania przedsiębiorstwa tajwańskie do prowadzenia badań sprzyjających rozwojowi, korzystając z zaawansowanej elektroniki, w jakiej specjalizuje się wyspa. Tajwańczycy, od lat wykorzystując najnowsze technologie, koncentrują się na wzroście przemysłu lekkiego ukierunkowanego na artykuły masowego użytku, aby częściowo zredukować import tekstyliów. Rozwój przemysłu również przyczynił się do rozszerzania usług finansowych, szczególnie w dziedzinie bankowości i zabezpieczeń, czyniąc Chińskie Tajpej znaczącą jednostką w systemie międzynarodowym. Oprócz usług *stricto* związanych z cyfryzacją Formoza jest malowniczym miejscem, które przyciąga wielu turystów, pomimo ciągłych napięć regionalnych.

Wykres 3. Udział poszczególnych sektorów gospodarki Tajwanu w PKB przypadający na lata 1986, 2008, 2013, 2019–2022



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Trojnar, 2015, s. 250; World Trade Organization, 2023.

Opisując strukturę gospodarczą Tajwanu, nie sposób nie wspomnieć o kluczowym dla gospodarki Tajpej przedsiębiorstwie – Taiwan Semiconductor Manufacturing Company (TSMC), założonym w 1987 r. Jest to przedsiębiorstwo specjalizujące się w produkcji układów scalonych. Układy te wykorzystywane są szczególnie do produkcji komputerów, elektroniki, robotyki, motoryzacji, przyrządów naukowych oraz wielu innych nowoczesnych urządzeń, których nie sposób wyczerzyć (Taiwan Semiconductor Manufacturing Company [TSMC], b.d.). Można śmiało stwierdzić, że innowacyjna technologia bez układów scalonych całkowicie przestałaby być rozwijana oraz tworzona. Szacuje się, że na Tajwanie powstaje dokładnie połowa światowych układów scalonych. Chińskie Tajpej, m.in. dzięki działalności przedsiębiorstwa TSMC, jest określane często jednym z niewielu tak małych graczy odgrywających tak wielką rolę w gospodarce światowej. Produkcja procesorów z krzemu już na samym początku daje dużą przewagę w rozwoju technologicznym – dlatego często można usłyszeć głosy, że kto kontroluje Tajwan, ten dominuje na arenie międzynarodowej. Wykorzystując produkcję półprzewodników, Tajwan, choć jest tak małą wysepką, według wskaźnika parytetu siły nabywczej plasuje się w ścisłej dwudziestce najbogatszych gospodarek. Według wskaźnika makroekonomicznego nominalnie produkt krajowy brutto Chińskiej Republiki wyprzedza Polskę, której powierzchnia jest ponad dwukrotnie większa, a liczba mieszkańców wyższa o 40%. Odbiorcami półprzewodników z Tajwanu są głównie największe amerykańskie korporacje, m.in. Intel, Apple, Nvidia oraz chińskie rządowe przedsiębiorstwa.

Tajwan, będąc na pozór niewielkim terytorium w niedalekiej odległości od Chińskiej Republiki Ludowej, staje się nieustannie kartą przetargową w rozgrywkach mocarstw. Pomimo wysoce niekorzystnego położenia geograficznego postanowił nie poddawać się i dążyć do uzyskania jak największej autonomii. Wyspecjalizowanie się tajwańskich przedsiębiorstw w rzadkiej produkcji półprzewodników na krzemień, które są niezmiernie ważne dla całego świata, stanowi silną kartę przetargową Stanów Zjednoczonych Ameryki. Otrzymane gwarancje ze strony Amerykanów nie znaczą jednak w tym przypadku zbyt wiele. Mieszkańcy wyspy doskonale zdają sobie sprawę, że świat będzie sprzeciwiał się unifikacji, dopóki będzie o nich pamiętał, a pamięć będzie trwała tak długo, jak długo będą produkować niezbędne komponenty.

Amerykanie zdecydowali się udzielić wsparcia Tajwanowi w ramach odwetu za działania władz komunistycznych oraz wsparcie północnej strony konfliktu koreańskiego. Z biegiem czasu Chińska Republika stawała się wyłącznie narzędziem amerykańskiego nacisku, jaki mogli użyć, aby wymusić uległość Pekinu, postępując instrumentalnie z powyższą wyspą. Stopniowo Tajwan na skutek

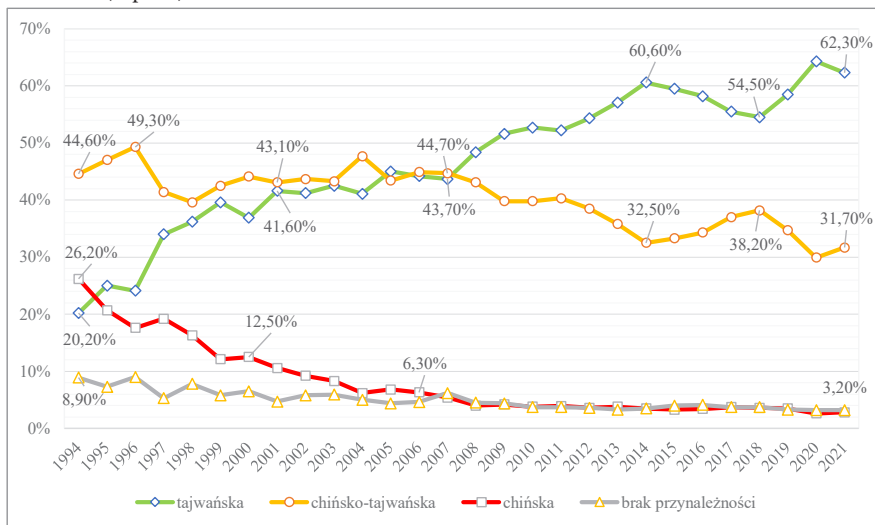
pomysłowości i zaradności mieszkańców przekształcał się w kluczowy obszar, który Amerykanie najprawdopodobniej nie będą chcieli oddać Chinom kontynentalnym w niedalekiej przyszłości. Wchłonięcie Chińskiej Republiki przez Państwo Środka przyspieszyłoby trwający w nim proces doganiania gospodarczego Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz pobudziłoby nadzieje komunistycznych władz w Pekinie na osiągnięcie w niedługim okresie statusu potęgi światowej.

Przedstawiony powyżej scenariusz, choć mógłby wydawać się iluzorycznie wykreowany przez Komunistyczną Partię Chin, to w odległej perspektywie ma szansę się ziszczyć. W celu bardziej klarownego przedstawienia aktualnej sytuacji w Chińskim Tajpej konieczne jest przeanalizowanie i zrozumienie najnowszych wydarzeń w regionie, a także zapoznanie się z opinią samych Tajwańczyków na temat unifikacji Chin i dalszych relacji z kontynentem. Tożsamość narodowa w Chińskiej Republice stanowi złożone zagadnienie o wielopłaszczyznowym wymiarze, ponieważ przez wieki była kształtowana przez różne grupy etniczne zamieszkujące wyspę. Unikalna historia Formozy – obejmująca japońską kolonizację, przeniesienie Republiki Chińskiej na Tajwan, a także demokratyzację państwa – wpłynęła na kształtowanie przynależności narodowej przez wiele warstw kulturowych. Wydawać by się mogło, że ewakuacja Kuomintang na wyspę (po przegranej wojnie domowej w 1949 r.) doprowadzi do narzucenia „chińskości” miejscowej społeczności. Jednakże Tajwańczycy, doskonale pamiętając i ciepło wspominając okres japońskiej modernizacji i industrializacji wyspy, nie asymilowali się z przybyłymi z kontynentu władzami Kuomintangu, zachowując zarazem swoją odrębność. Narodziny kolejnych pokoleń po latach 50. stopniowo ukształtowały tożsamość tajwańską odbiegającą od przynależności starzejących się elit przybyłych z Państwa Środka.

W latach 90. XX w. rozwój tożsamości narodowej (tajwańskiej) po wcześniejszych latach dyktatury (do 1988 r.) był możliwy za sprawą procesu demokratyzacji wyspy, która pozwoliła na swobodne propagowanie dotychczas nieakceptowanych i piętnowanych postaw oraz idei. Pokolenie X i Y, pragnąc demokratyzacji, zaczyna identyfikować siebie oraz kategoryzować jako narodowość tajwańską, co doprowadziło (ok. 1995 r.) do przewyższenia poczucia tożsamości tajwańskiej nad chińską. Na początku trzeciego tysiąclecia zaobserwowano podział w społeczeństwie na mieszkańców identyfikujących się tożsamością tajwańską oraz podwójną (chińsko-tajwańską), przy czym od 2008 r. przeważającą grupą społeczną jest tajwańska przynależność narodowa. Zgodnie z danymi zaprezentowanymi na wykresie 4 z biegiem lat postępuje zanikanie w strukturach komunistycznych elit przybyłych z kontynentu, stopniowo doprowadzając do marginalizacji chińskiej przynależności w populacji Tajwanu. Równie istotne jest ujemne skorelowanie

tożsamości dualnej z tajwańską, na które wpływ niewątpliwie w dalszym ciągu wywierają władze Chińskiej Republiki Ludowej (wykres 4).

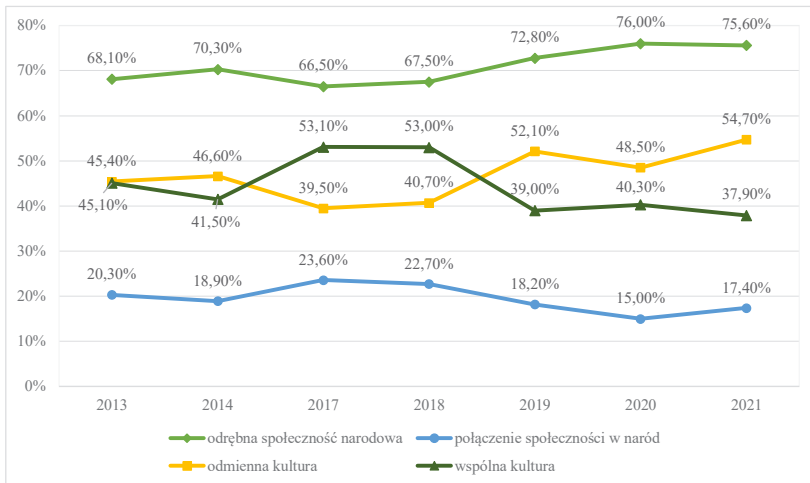
Wykres 4. Wyniki badań tożsamości narodowej ludności zamieszkującej Tajwan w latach 1994–2021 (w proc.)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Cheng, 2021, s. 75.

Świadomość tożsamości mieszkańców Tajwanu rozwija się poprzez połączenie wpływów rodzimej kultury z elementami politycznymi. W latach 2017–2018 dominującym poglądem wśród badanych Tajwańczyków była bliskość kultury tajwańskiej z chińską, lecz powyższa perspektywa zaczęła ulegać zmianie od 2019 r., kiedy to coraz silniej akcentowano odrębność kulturową. Wyniki badań opinii publicznej dodatkowo wykazują, że przez cały okres analizy średnio ponad 70% respondentów postrzegало Chiny kontynentalne oraz Tajwan jako dwie odrębne i niezależne jednostki. Obserwowana tendencja rozwoju tożsamości narodowej poprzez kształtowanie własnej narodowości nasiliła się istotnie od 2019 r. Była to reakcja na politykę Chińskiej Republiki Ludowej względem Hongkongu zgodnie z doktryną „jeden kraj, dwa systemy” (dalsze omówienie poniżej). Dane z wykresów 4 i 5 uzupełnia wykres 6 ukazujący poglądy mieszkańców Tajwanu wobec rozstrzygnięcia kwestii spornych z Chinami kontynentalnymi znajdującymi się pod rządami Komunistycznej Partii Chin.

Wykres 5. Związek między kulturą chińską i tajwańską oraz postrzeganie jednych Chin według badań przeprowadzonych w latach 2013–2014 i 2017–2021

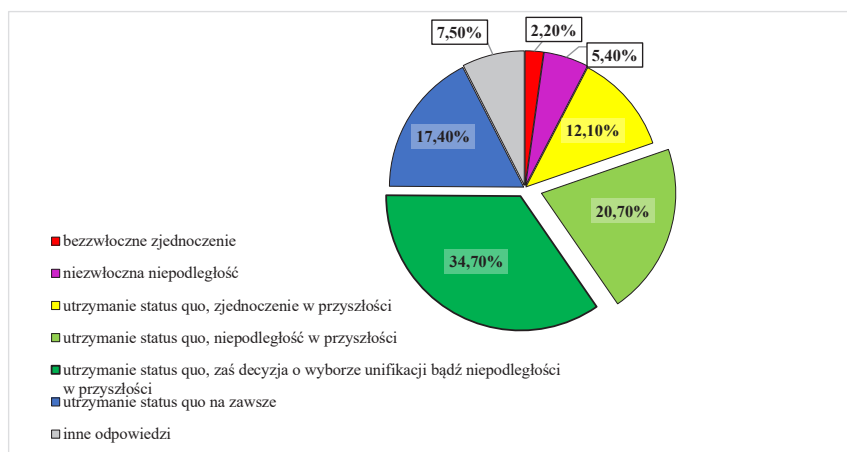


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Cheng, 2021, s. 78.

Preferencja tożsamości jest uwarunkowana przynależnością etniczną, tożsamością płciową, wykształceniem, rozwojem intelektualnym, wiekiem, warunkami ekonomicznymi czy działalnością zawodową. Zróżnicowanie geograficzne w zakresie popierania danej opcji często odzwierciedlają przesłanki społeczno-ekonomiczne oraz rozmieszczenie gałęzi gospodarki. Część społeczeństwa pracująca w sektorze przemysłowym oraz rolnictwie wykazuje skłonność do identyfikowania się z tożsamością tajwańską. Wspomniana tendencyjność będzie ponadto charakterystyczna dla kobiet i przyszłych pokoleń, a w szczególności dla ludności etnicznej pochodzenia Minnan przybyłej podczas kolonizacji z prowincji Fujian. Podwójną narodowość kultuwują zaś pracownicy dziedziny wysokich technologii ukierunkowanych na działalność badawczo-rozwojową, którzy ze względu na prowadzoną aktywność biznesową z Chińską Republiką Ludową opowiadają się za tożsamością chińsko-tajwańską (Zieliński, 2019, s. 196). Niemniej faktem pozostaje, że ponad 90% mieszkańców Tajwanu opowiada się za zachowaniem *status quo*, czyli utrzymaniem obecnej sytuacji, a jednocześnie blisko 55% respondentów popiera ideę niepodległości. Równocześnie wzrasta tendencja społeczna dotycząca zachowania obecnego stanu rzeczy (*status quo*), dzięki któremu społeczność tajwańska może kształtować swoją własną tożsamość narodową. Bogusz, analityk Ośrodka Studiów Wschodnich, potwierdza powyższe twierdzenie, zwracając uwagę na zjawisko, według którego Tajwańczycy teoretycznie popierają politykę jednych Chin obowiązującą na

kontynencie, podtrzymując fikcję, co równocześnie sprzyja utrzymaniu pokoju w Cieśninie Tajwańskiej i nie prowadzi do konfrontacji militarnej. Dodatkowo system totalitarnych rządów Xi Jinpinga sprawia, że Tajwańczycy są przeciwni zjednoczeniu, nie dostrzegając pozytywnych aspektów reżimu, a tym samym racjonalnego uzasadnienia unifikacji (OSW, 2021).

Wykres 6. Skłonności mieszkańców Tajwanu dotyczące regulacji sporu z Chińską Republiką Ludową na podstawie badań przeprowadzonych w 2017 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie: Zieliński, 2019, s. 196.

Relacje między Chinami kontynentalnymi a Tajwanem zaczęły się pogarszać w 2016 r., kiedy to władzę na wyspie przejęła Demokratyczna Partia Postępu (po prochińskiej władzy Kuomintangu, przychylnej gremiom partyjnym Komunistycznej Partii Chin). Chiny, wywierając nacisk ekonomiczny oraz polityczny na Tajwan, odwołują się do konsensusu z 1992 r., którego głównym postulatem była koncepcja „jednych Chin” (z możliwością różnych interpretacji wyżej wymienionego terminu). Chińska Republika Ludowa nieustannie powołuje się na wspomnianą doktrynę, uznając ją za nieodzowny symbol będący zarazem załącznikiem kontynuacji dialogu pomiędzy stronami. Proniepodległościowa partia postrzega stosunki gospodarcze z Chinami odmiennie niż Kuomintang. Znacząco ogranicza kapitał chiński na wyspie, obawiając się w przyszłości zbyt dużego uzależnienia do kontynentu.

Odpowiadając na te poczynania, Chińska Republika Ludowa zdecydowała się na ograniczony dialog z Tajwanem, co utrudniło swobodę działania Chińskiego Tajpej na arenie międzynarodowej, którą wyspa posiadała podczas rządów KMT (Szczudlik, 2019). Obecnie zaledwie 13 państw utrzymuje formalne relacje

dypłomatyczne z Tajwanem, m.in. Haiti, Watykan (najistotniejszy) czy Nauru (Ministry of Foreign Affairs Republic of China (Taiwan), 2023). Zastosowanie represji dyplomatycznych przez Chiny wpłynęło niedawno na wykluczenie Hondurasu z kręgu państw uznających Tajwan na arenie międzynarodowej. Państwo Środka zaproponowało korzystne wsparcie finansowe Hondurasowi w zamian za zerwanie relacji dyplomatycznych z Tajwanem (Góralczyk, 2023). Ponadto komunistyczne władze przyciągają młodych Tajwańczyków i lokalne biznesy obiecującymi warunkami ekonomicznymi oraz możliwościami edukacyjnymi w Chinach kontynentalnych.

Kampania wyborcza do parlamentu w 2020 r. zbiegła się z protestami w Hongkongu, po ograniczeniu przez chińskie władze zasady „jeden kraj, dwa systemy”, co niewątpliwie wykorzystała Demokratyczna Partia Postępu. Hongkończycy, zwłaszcza młodzież i przedsiębiorcy, demonstrowali swoje niezadowolenie, walcząc o swobodę wyboru lokalnych władz, a ponadto domagali się interwencji obecnej administracji w kwestii nierówności społeczno-ekonomicznych (widocznych chociażby na rynku nieruchomości czy w spadających wpływach z turystyki). Protesty sparaliżowały najistotniejsze miejsca publiczne w Hongkongu, a niepewna sytuacja w regionie wiązała się z częściowym odpływem kapitału zagranicznego. W odpowiedzi na manifestacje władze zastosowały nadzwyczajne środki bezpieczeństwa, wykorzystując do zaprowadzenia spokoju służby porządkowe, w tym również te przybyłe z kontynentu. Przeprowadzono masowe aresztowania, wprowadzono zakaz zakrywania twarzy, wywierano presję na pracodawcach, aby zniechęcali pracowników do protestów. Ponadto dochodziło do użycia amunicji bojowej przeciwko demonstrującym, aby zastraszyć uczestników protestów i mieszkańców Hongkongu. Interwencja władz Specjalnego Regionu Administracyjnego polegała także na ograniczeniu zgromadzeń poprzez zastosowanie przepisów konstytucyjnych w sposób budzący wątpliwości, nadużywając zarazem swoich kompetencji, co na Tajwanie ostatecznie przyczyniło się do poparcia partii demokratycznej w wyborach z 2020 r. (Przychodniak, 2019). Sukces DPP w wyborach parlamentarnych wskazywał, że koncepcja zjednoczenia Chin według kreatywnej strategii Deng Xiaopinga „jeden kraj, dwa systemy” straciła na znaczeniu wśród Tajwańczyków. Obecnie, według nieoficjalnych informacji, komunistyczne władze w Chińskiej Republice Ludowej intensyfikują pracę nad nową doktryną/strategią, która pomoże przyłączyć Tajwan do macierzy (Góralczyk, 2023).

W 2022 r. głośnym echem odbiła się dotkliwa porażka DPP w wyborach samorządowych, gdyż wbrew przewidywaniom zakończyła się kolejnym zwycięstwem partii KMT, która zyskała poparcie w 13 spośród 21 okręgów wyborczych

(Yiting i in., 2022). Agresywna kampania przedwyborcza DPP wobec Komunistycznej Partii Chin nie spotkała się z uznaniem mieszkańców Tajwanu, dla których nadrzędną kwestią były sprawy wewnętrzne, m.in. problemy gospodarcze, zwłaszcza sektora usług (COVID-19), korupcja czy przedsięwzięcia inwestycyjne (Kruczkowska, 2022). Prezydent Tajwanu Tsai Ing-wen po przegranych wyborach lokalnych zrezygnowała ze stanowiska przewodniczącej DPP, podając się do dymisji. Wspomniane wyżej okoliczności sprawiają, że nadchodzące wybory parlamentarne (styczeń 2024) generują znaczne wątpliwości, co do ostatecznych wyników głosowania. Prezydent Tsai Ing-wen w marcu 2023 r. odbyła podróż do Stanów Zjednoczonych Ameryki, kontynuując wzajemne pogłębianie przyjacielskich stosunków. Pomiędzy obydwoma państwami w dalszym ciągu utrzymują się pozytywne relacje pomimo zmian na najwyższych stanowiskach państwowych. Wysoce prawdopodobne, że sytuacja ulegnie zmianie po najbliższym spotkaniu prezydenta Xi Jinpinga z Joe Bidenem w San Francisco. Autor niniejszego artykułu nie przewiduje jednak w okresie przedwyborczym znacznej zmiany polityki Stanów Zjednoczonych Ameryki względem Tajwanu, co w konsekwencji będzie skutkowało utrzymaniem *status quo*.

W marcu 2023 r. podróż do Chińskiej Republiki Ludowej odbył Ma Ying-jeou (prezydent w latach 2008–2016) z prochińskiej partii KMT. Jego wizyta była bezprecedensowa pod względem znaczenia oraz skali, gdyż od czasów proklamowania Chińskiej Republiki Ludowej było to pierwsze spotkanie tak wysokiej rangi. Podczas przemówień Ma Ying-jeou podkreślał chińsko-tajwańskie pochodzenie, genealogię oraz wspólną cywilizację, nie poruszając kwestii aktualnej polityki Komunistycznej Partii Chin. Pobyt oraz przemówienia Ma doskonale wpisują się w ambitną wizję przewodniczącego Xi Jinpinga oraz Komunistycznej Partii Chin, które dążą do unifikacji Chin i osiągnięcia statusu globalnej potęgi we wszystkich dziedzinach w rocznicę 100-lecia proklamowania ChRL, która przypada na 2049 r. (Góralczyk, 2023).

Zakończenie

Przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej Xi Jinping niedawno ukończył 70 lat i najprawdopodobniej obecna 5-letnia kadencja będzie jego ostatnią (Ramzy, Wong, 2023). Powyższy fakt może przyczynić się do zintensyfikowania procesów integracyjnych z Tajwanem, gdyż będzie to jedna z nielicznych szans dla Xi Jinpinga do zapisania się na kartach historii Państwa Środka. Chińska Republika jest dla Pekinu historyczną nieodłączną częścią *chinese dream*, a jej

przyłączenie do macierzy od zawsze było jedną z podstawowych ideologii Komunistycznej Partii Chin. Doktryna przedstawiająca unifikację ChRL staje się dla samych Chińczyków tylko światopoglądem nacjonalizacji Chin. Gremium partyjne, chcąc długookresowo utrzymać władzę w Państwie Środka, musi podjąć działania, które przybliżą moment zjednoczenia. Newralgicznym punktem, w którym ściera się wyspa z Pekinem, jest ustrój polityczny panujący na Tajwanie, który Chińskie władze uznają za niewłaściwy dla dalszego rozwoju Chin. Warto podkreślić, że komunistyczne władze wielokrotnie nie przebierały w środkach w stosunku do Tajwanu – od ćwiczeń i kontrolowanych ostrzałów wód Cieśniny Tajwańskiej po płomienne deklaracje oraz zezwolenia na uczestnictwo w konferencjach międzynarodowych, w których udział mogły wziąć autonomiczne regiony – wyrażając w ten sposób swój sprzeciw wobec demokratycznego ustroju politycznego Chińskiej Republiki. Komuniści najprawdopodobniej będą w dalszym ciągu dążyć do pokojowego przyłączenia Tajwanu różnymi sposobami, aby jak najszybciej wyspa stała się częścią Chińskiej Republiki Ludowej.

W obecnej sytuacji militarna próba włączenia Tajwanu do Państwa Środka spotkałaby się ze stanowczą reakcją Stanów Zjednoczonych Ameryki, Japonii czy Unii Europejskiej. Ameryka, państwa regionu oraz Zachodu byłyby zmuszone natychmiast zareagować, gdyż przyłączenie Tajwanu przez Chiny w obecnej sytuacji doprowadziłoby do paraliżu światowej gospodarki. Amerykanie i Europejczycy, dostrzegając zagrożenie, stopniowo zaczynają przenosić produkcję półprzewodników, aby zdwersyfikować kanały dostaw, by na wypadek starcia militarnego posiadać chociaż część światowych komponentów z nowoczesnej technologii.

Według sondaży przeprowadzanych na Tajwanie za przyłączeniem wyspy do Chin kontynentalnych opowiada się zdecydowana mniejszość mieszkańców – przeważnie ci, którzy w głównej mierze prowadzą interesy z podmiotami w Państwie Środka lub emigrowali do Chińskiej Republiki po przegranej wojnie domowej. Wyspa z powodu stopniowego przenoszenia produkcji półprzewodników nieznacznie zaczyna tracić status jednego z najważniejszych miejsc na globie. Tajwańskie władze, doskonale zdając sobie sprawę z powyższych działań, nie dają za wygraną. Podejmują walkę przeciwko rządowi Xi Jinpinga w Chińskiej Republice, nieustannie przypominając światu, że są niezbędnym centrum dalszego rozwoju nowoczesnych technologii. Holenderskie przedsiębiorstwo ASML (Advanced Semiconductor Materials Lithography) specjalizujące się w produkcji maszyn litograficznych, posiadające kilka zakładów na terenie Tajwanu, złożyło kolejny projekt zbudowania fabryki na wyspie (Wirtualny Nowy Przemysł, 2023). Dodatkowo oprócz maszyn potrzebnych do produkcji

półprzewodników Tajwańczycy dysponują czymś bardziej wartościowym – wykwalifikowaną kadrą inżynierów. Gremium partyjne, wiedząc o malejącej grupie zwolenników przyłączenia do Chin, będzie z biegiem czasu przyjmować coraz to bardziej stanowcze stanowisko, natomiast żadna ze stron w sytuacji impasu nie odpuści, a sam konflikt potrwa.

Z optymistycznych przewidywań na chwilę obecną militarne starcie Chińskiej Republiki Ludowej z Tajwanem jest prawdopodobnie niemożliwe ze względu na dominującą pozycję na świecie amerykańskich sił zbrojnych, które posiadają niewątpliwie liczniejszy arsenał militarny, a także bardziej doświadczonych żołnierzy, łącznie z kadrą dowodzącą. Znikome (ostatnimi czasy) doświadczenie bojowe armii chińskiej w połączeniu z pokoleniem jedynaków, a także konfliktem rosyjsko-ukraińskim spowolni znacząco ewentualną eskalację konfliktu. Jednak chińskie władze nie próżnują, poszukując w kosmosie rzadkich surowców, które w przyszłości umożliwią im rozwój technologiczny.

Na chwilę obecną proces unifikacji Chin jest możliwy wyłącznie na drodze dyplomacji. Kluczowymi wydarzeniami w najbliższym okresie, które będą miały istotne znaczenie, są przyszlóroczne styczniowe (2024 r.) wybory na Tajwanie, a także jesienne w Stanach Zjednoczonych Ameryki, które wznowią dalszą rywalizację pomiędzy mocarstwami.

Bibliografia

Akty prawne

The Constitution of the People's Republic of China 1982. (2018, 22 marca). Ministry of National Defense of the People's Republic of China. Pobrano z http://www.mod.gov.cn/gfbw/fgwx/flfg/4807615_3.html (2.01.2024).

Literatura

Cheng, S. (2021). An Analysis of Taiwanese/Chinese Identity: 2000–2021. *Electoral Studies*, 29(2), 73–114. doi: 10.6612/tjes.202211_29(2).0003.

Gacek, Ł., Trojnar, E. (2013). *Pokojowe negocjacje czy twarda gra? Rozwój stosunków ponad Cieśniną Tajwańską*. Kraków: Księgarnia Akademicka.

Gawlikowski, K. (2004). Spory o status wyspy i procesy transformacji pod koniec XX w. W: K. Gawlikowski (red.), *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku: Przemiany polityczne i społeczne* (s. 165–210). Warszawa: Wydawnictwo TRIO.

Góralczyk, B. (2017). Geostrategia Xi Jinpinga – Chiny ruszają w świat. *Rocznik Statystyczny 2016/2017*, 22, 286–300. doi: 10.7366/2300265420152119.

- Lumley, F. A. (1976). *The Republic of China Under Chiang Kai-shek: Taiwan Today*. London: Barrie & Jenkins.
- Opper, M. (2020). *People's Wars in China, Malaya, and Vietnam*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Seitz, K. (2008). *Chiny: Powrót olbrzymia* (tłum. T. Mazur). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Sławiński, R. (2001). *Historia Tajwanu*. Warszawa: Dom Wydawniczy „Elipsa”.
- Sławiński, R. (2002). *Historia Chin i Tajwanu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Askon”.
- Taylor, J. (2009). *The Generalissimo: Chiang Kai-shek and the Struggle for Modern China*. Cambridge: Harvard University Press.
- Trojnar, E. (2015). *Tajwan: Dylematy rozwoju*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Tse-Han, L., Myers, R. H., Wou, W. (1991). *A Tragic Beginning: The Taiwan Uprising of February 28, 1947*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Xiaoping, D. [Kubicz-Andryszak, F. (red.)]. (2012). *Chiny na drodze reform w XXI wieku*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Zieliński, W. (2019). Tożsamość narodowa na Tajwanie. *Refleksje. Pismo naukowe studentów i doktorantów WNPiD UAM*, 19/20, 185–199. doi: 10.14746/r.2019.1.13.

Netografia

- Air Combat Command Public Affairs. (2022, 23 luty). *F-16 Falcon*. Pobrano z https://www.acc.af.mil/Portals/92/Docs/Fact%20Sheets%20-%202020%20Update/Facts%20Sheets%202022%20Final/F-16%20Fact%20Sheet_final.pdf?ver=fnfRixFaIBjhywS6kI5puQ%3d%3d×tamp=1689267317601 (3.01.2024).
- Association of South-East Asian Nations. (b.d.). *About ASEAN*. Pobrano z <https://asean.org/about-asean> (3.01.2024).
- Góralczyk, B. (2023, 30 marzec). Dwie wizyty, czyli gra o Tajwan. *Rzeczpospolita*. Pobrano z <https://www.rp.pl/publicystyka/art38235191-bogdan-goralczyk-dwie-wizyty-czyli-gra-o-tajwan?refreshpaywall=83eb2feb-75f3-421a-9d5a-ffbde7a8e469> (13.11.2023).
- Kruczkowska, M. (2022, 28 listopad). *Prezydent Tajwanu rezygnuje z przywództwa w partii. Co to oznacza dla relacji Tajpej z Pekinem?*. Pobrano z <https://wyborcza.pl/7,75399,29192749,prezydent-tajwanu-rezygnuje-z-przywodztwa-partii-co-to-oznacza.html> (14.11.2023).
- Lockheed Martin. (2023, 20 grudzień). *F-35 Bolsters Allied Deterrence in 2023*. Pobrano z <https://www.f35.com/f35/news-and-features/f35-allied-deterrence-2023-highlights.html> (2.01.2023).
- Ministry of Foreign Affairs Republic of China (Taiwan). (2023). *Diplomatic Allies*. Pobrano z <https://en.mofa.gov.tw/AlliesIndex.aspx?n=1294&sms=1007> (29.12.2023).

- National Statistics Republic of China (Taiwan). (2020). *Summary Report 2020: Major Findings of Historical Censuses*. Pobrano z <https://ws.dgbas.gov.tw/001/Upload/464/refile/11716/231359/11e59c39-1564-4a3e-b55a-931145024fb0.pdf> (31.10.2023).
- The Observatory of Economic Complexity. (b.d.). *Chinese Taipei*. Pobrano z <https://oec.world/en/profile/country/twn?depthSelector1=HS2Depth&yearlyTradeFlowSelector=flow1&yearSelector1=2021&tradeScaleSelector1=tradeScale0> (8.11.2023).
- Office of the Historian. (b.d.). *The August 17, 1982 U.S.–China Communiqué on Arms Sales to Taiwan*. United States Department of State: Foreign Service Institute. Pobrano z <https://history.state.gov/milestones/1981-1988/china-communicue> (8.11.2023).
- Ośrodek Studiów Wschodnich. (2021, 7 grudnia). *Tajwan* [podcast audio]. Pobrano z <https://open.spotify.com/episode/0oeK8dFKxelW006HL19fj9> (3.11.2023).
- Ośrodek Studiów Wschodnich. (2022, 6 grudnia). *Tajwan. Krótka historia* [podcast audio]. Pobrano z <https://open.spotify.com/episode/2RwbFv2M1dvYy5p5nQdDk1> (1.11.2023).
- Przychodniak, M. (2019, 22 października). Scenariusze polityki ChRL wobec protestów w Hongkongu. *Biuletyn PISM*, 147(1895). Pobrano z https://www.pism.pl/publikacje/Scenariusze_polityki_ChRL_wobec_protestow_w_Hongkongu_ (14.11.2023).
- Ramzy, A., Wong, Ch. H. (2023, 16 czerwiec). China's Xi Jinping Turns 70, but Communist Party Won't Celebrate. *The Wall Street Journal*. Pobrano z <https://www.wsj.com/articles/chinas-xi-jinping-turns-70-but-communist-party-wont-celebrate-73b183a0> (9.11.2023).
- The Republic of China Yearbook*. (2016, 6 grudzień). Republic of China (Taiwan): Executive Yuan, 1, 45. Pobrano z https://issuu.com/eyroc/docs/the_republic_of_china_yearbook_2016 (31.10.2023).
- Szczudlik, J. (2019, 12 luty). Wzrost napięć w relacjach chińsko-tajwańskich. *Biuletyn PISM*, 25(1773). Pobrano z https://www.pism.pl/publikacje/Wzrost_napien_w_relacjach_chi_sko_tajwa_skich (14.11.2023).
- Taiwan Semiconductor Manufacturing Company (TSMC). (b.d.). *About TSMC*. Pobrano z <https://www.tsmc.com/english/aboutTSMC> (9.11.2023).
- Trading Economics. (b.d.). *Tajwan – PKB*. Pobrano z <https://pl.tradingeconomics.com/taiwan/gdp> (12.11.2023).
- Wirtualny Nowy Przemysł. (2023, 10 sierpień). *Nowa inwestycja w produkcję półprzewodników na Tajwanie*. Pobrano z <https://www.wnp.pl/tech/nowa-inwestycja-w-produkcje-polprzewodnikow-na-tajwanie,740130.html> (9.11.2023).
- The World Bank. (b.d.). Pobrano z <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=PL> (12.11.2023).

- World Trade Organization. (2023). *Trade Policy Review: The Separate Customs Territory of Taiwan, Penghu, Kinmen and Matsu*. Pobrano z https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/g448_e.pdf (8.11.2023).
- Wu, C. (2005, 15 sierpień). Remember Role in Ending Fascist War. *China Daily*. Pobrano z https://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-08/15/content_468908.htm (1.11.2023).
- Yiting, L., Xinxin, L., Qiwei, L., Yuqing, W., Suiwen, W., Jiamei, M., ... Zhiling, Z. (2022, 27 listopada). *34 Charts Take You Through the Key Results of the 2022 Nine-in-One Elections*. Pobrano z <https://www.twreporter.org/a/2022-election-result-charts> (2.01.2024).

Streszczenie

Celem niniejszego opracowania jest przybliżenie złożonej sytuacji polityczno-gospodarczej Tajwanu oraz jej wpływu na życie mieszkańców wyspy. Szereg zawirowań historycznych oraz autorytarna polityka Chińskiej Republiki Ludowej skutecznie wpłynęła na kształtowanie się tajwańskiej tożsamości narodowej. Dotychczasowe działania Komunistycznej Partii Chin oraz totalitarnych rządów Xi Jinpinga mające na celu unifikację Chin nie przyniosły znaczących rezultatów. Niemniej jednak Państwo Środka w dalszym ciągu intensyfikuje wysiłki w celu zjednoczenia kraju. Rywalizacja mocarstw na arenie międzynarodowej w obszarze najnowszych technologii podkreśla znaczącą rolę wyspy specjalizującej się w produkcji zaawansowanych półprzewodników oraz komponentów elektronicznych. W dobie cyfryzacji i sztucznej inteligencji Stany Zjednoczone Ameryki w najbliższym czasie podejmą działania, aby został zachowany *status quo*, a Tajwan pozostał w strefie ich wpływu.

SŁOWA KLUCZOWE: Chińska Republika Ludowa, Chińskie Tajpej, tożsamość tajwańska, demokracja, autorytaryzm, doktryna „jeden kraj, dwa systemy”

Summary

The aim of the study was to approach the complex political and economic situation of Taiwan and its impact on the lives of the island's residents. A series of historical turmoil and the authoritarian policies of the People's Republic of China have effectively shaped Taiwanese national identity. The actions taken so far by the Communist Party of China and the totalitarian government of Xi Jinping to unify China have not yielded significant results. Nonetheless, China continues to intensify efforts to unify the country. The rivalry of powers on the international stage in the field of the latest technologies underscores the significant role of the island specializing in the production of advanced semiconductors and electronic components. In the era of digitization and artificial intelligence, the United States will take actions in the near future to maintain the status quo and ensure Taiwan remains within their sphere of influence.

KEYWORDS: People's Republic of China, Chinese Taipei, Taiwanese identity, democracy, authoritarianism, "one country, two systems" doctrine

Nota o autorze

Damian Kubicki – mgr, absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Wydział Nauk Społecznych, kierunek ekonomia; główne obszary działalności naukowej: zagadnienia związane z polityką w regionie Azji Wschodniej oraz Ameryki Północnej, analizą techniczną ze szczególnym uwzględnieniem ciągu Fibonacciego i teorii fal Elliota oraz ekonometrią stosowaną; e-mail: kubickidamian04@gmail.com; ORCID: 0009-0001-7566-8115.

